

Introducere la prima ediție

„... am ajuns pe banca acuzării, ceea ce nu mi s-a întâmplat în 40 de ani de când sunt în fruntea muncitorimii [...] Am crezut că azi s-a schimbat ceva, dar cu părere de rău am constatat că nu s-a schimbat nimic, dar mai rău s-a făcut acum când lupta pentru democrație este și azi tot așa de grea”¹.

Ion Flueraș - declarație făcută în fața instanței, în timpul procesului din septembrie 1945.

Dacă este să identificăm coordonatele definatorii ale acțiunii și gândirii politice a lui Ion Flueraș, credem că acestea ar putea fi rezumate astfel: reformism și pragmatism în spiritul social-democrației, sindicalism și anticomunism.

Ion Flueraș a fost unul dintre cei mai importanți lideri ai mișcării social-democrate din Transilvania și, după Marea Unire, din România. Născut la 2 noiembrie 1882, în comuna Chereluș (județul Arad), va intra în mișcarea socialistă în anul 1901, devenind în scurt timp unul dintre principalii militanți. Va colabora la ziarele muncitorești din Arad, precum și la „Adevărul” din Budapesta, oficiosul central al Secției Române a P.S.D.U.. În anul 1906 a fost ales membru în C.C. al P.S.D.U. Secția Română, iar din 1911 redactor responsabil al ziarului „Adevărul”. La începutul anului 1918, Flueraș, alături de Iosif Jumanca, a primit sarcina, din partea P.S.D.U. Secția Română, de a lua contact cu reprezentanții Partidului Național Român și de a le propune constituirea unui comandament unic pentru organizarea luptei în vederea unirii Transilvaniei cu România. Astfel, se va constitui Consiliul Național Român Central, cu sediul la Arad, din care făceau parte 6 reprezentanți ai social-democraților (Ion Flueraș, Iosif Jumanca, Baziliu Surdu, Iosif Renoiu, Enea Grapini, Tiron Albani) și 6 ai naționalilor. Ion Flueraș a participat la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, fiind ales vicepreședinte, și a făcut parte din Consiliul Dirigent, ca șef al Resortului Ocrotiri Sociale și Igienă. Tot acum a fost ales secretar general al P.S.D. În anul 1920, pe fondul agitațiilor din rândul mișcării socialiste din România, cu privire la poziția față de Internaționala a III-a, Flueraș a fost inclus în delegația trimisă de partidele socialiste în Rusia, cu mandatul limitat de a se informa cu privire la realitățile sovietice și despre condițiile afilierii la Comintern. Flueraș a fost însă exclus de la discuții și nevoit să se întoarcă în țară, sub pretextul că participase la organizarea Marii Adunări de la Alba Iulia și fusese membru al Consiliului Dirigent. La

¹ ACNSAS, fond Penal 450, vol. 2, f. 59.

propunerea lui Buharin, delegația socialiștilor din România s-a obligat ca, la întoarcerea în țară, Grigorovici, Jumanca și Flueraș să fie excluși din partid. După sciziunea mișcării socialiste din anul 1921, Flueraș va juca un rol important în organizarea muncitorilor în sindicate și în reorganizarea sindicatelor. Din 1926 și până în 1939 va deține funcția de președinte al Confederației Generale a Muncii. Odată cu reînființarea Partidului Social-Democrat, în 1927, Flueraș va fi ales membru în Comitetul Executiv, calitate ce și-o va păstra și în urma Congreselor din 1930, 1933 și 1936. Va participa activ la viața politică a țării, fiind ales deputat în două legislaturi, în perioada 1928-1932.

Instaurarea monarhiei autoritare de către Carol al II-lea, în februarie 1938, va produce o gravă criză în P.S.D., datorită disputelor dintre frunzașii partidului cu privire la atitudinea ce trebuia luată față de noul regim. Majoritatea membrilor Comitetului Executiv nu a acceptat, sub nici o formă, colaborarea cu regimul carlist. În schimb, o parte a liderilor partidului și conducerea Confederației Generale a Muncii au înțeles să susțină noul regim. Astfel, când în decembrie 1938 regele Carol al II-lea a înființat Frontul Renașterii Naționale, George Grigorovici (președintele partidului), Ion Flueraș (membru în Comitetul Executiv al partidului și președinte al Confederației Generale a Muncii), Eftimie Gherman (secretar general al Uniunii Minerilor) au figurat printre întemeietorii acestui organism. Ca urmare, întreaga conducere a sindicatelor a aderat la noul regim. Urmarea acestei acțiuni a fost excluderea celor trei lideri, și a celor care i-au urmat, din P.S.D. În urma „alegerilor” parlamentare din iunie 1939, Flueraș va fi ales senator, alături de încă 10 foști social-democrați; împreună cu aceștia au mai fost aleși și 14 deputați. O parte dintre conducătorii social-democrați au acceptat să ocupe funcții importante în aparatul politic și economic al noului regim. G. Grigorovici, fostul președinte al P.S.D., a primit subsecretariatul Ministerului Muncii, iar Flueraș a fost inclus în Consiliul Superior Economic. Justificarea aderării liderilor social-democrați la regimul carlist rezidă în necesitatea de a-l sprijini pe Carol al II-lea în acțiunea de anihilare a Mișcării Legionare. Pe de altă parte, la baza colaborării stătea și un anumit pragmatism, izvorât din preocuparea de a folosi toate posibilitățile legale pe care le putea oferi noua situație politică, în interesul muncitorilor.

O parte a liderilor din fosta conducere a P.S.D. și a Confederației Generale a Muncii, care își oferiseră serviciile regelui Carol al II-lea, și-au manifestat încrederea și față de regimul generalului Ion Antonescu, între aceștia numărându-se Ion Flueraș, Eftimie Gherman, Lazăr Măglașu, Dumitru Vâjoreanu, Nicolae Marian ș.a. Cu toate acestea, la 20 noiembrie 1940, guvernul Antonescu a desființat breslele și uniunile lor, interzicând activitatea legală a ultimelor organizații profesionale muncitorești. Măsura a fost impusă mai degrabă de presiunile șefilor legionari care vedeau în aceste organizații un concurent serios al Corpului Muncitoresc Legionar.

După 23 august 1944, Flueraș a încercat să se implice în acțiunea de reorganizare a P.S.D., dar nu va fi acceptat de conducerea partidului, acuzat că el și grupul său au colaborat cu regimul carlist. Nu a acceptat colaborarea cu comuniștii și a militat pentru apărarea identității social-democrației. Va încerca să întemeieze un nou partid muncitoresc, „Partidul Socialist Român” / „Partidul Socialist Democrat Român”, devenind astfel un element indezirabil pentru comuniști, inclusiv pentru faptul că avea o mare influență asupra organizațiilor muncitorești. Au urmat amenințări din partea conducerii P.S.D., mai ales din partea lui Lothar Rădăceanu, atacuri în presă, care vor furniza argumente comuniștilor pentru arestarea lui. În septembrie 1945 va fi arestat și implicat în așa-numitul „Proces al organizației T”, acuzat de acțiuni conspirative împotriva ordinii de stat. A fost condamnat la trei luni de închisoare, cu scopul de a compromite politic un întreg grup social-democrat cunoscut pentru atitudinea anticomunistă. Această acțiune se va constitui într-un preludiv al anihilării P.S.D., în etapa următoare.

După lichidarea social-democrației prin „fuziunea” din februarie 1948, a urmat un val de arestări în rândul vechilor fruntași, între care și Flueraș. După patru ani de detenție, va fi judecat în ianuarie 1952 și condamnat la 15 de ani temniță grea. Va muri însă, în condiții neelucidate pe deplin, în iunie 1953, la închisoarea Gherla.

Cu toate că avea doar patru clase primare, el și-a completat formația intelectuală printr-o muncă de autodidact, reușind să devină un om politic apreciat de către contemporani. Personalitatea lui Ion Flueraș s-a impus în istoria românilor în perioada 1918-1949. A fost apreciat de lumea politică și prietenia lui a fost de multe ori căutată. Vechiul militant socialist I.C. Atanasiu îl considera „un om cult”², iar transilvăneanul Alexandru Vaida-Voevod vedea în el „un om înțelept”.³ Chiar și liberalii, cu care Flueraș a fost mai tot timpul în conflict, l-au apreciat, Dimitrie Drăghicescu considerând că acesta era „una dintre căpeteniile de seamă ale mișcării”, putând face parte „cu cinste din rândul oricărui alt partid”.⁴

Numele lui Flueraș a fost reținut în principal datorită faptului că a participat activ la organizarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia care a proclamat unirea Transilvaniei cu România și prin faptul că a fost membru al Consiliului Dirigent. Dar, așa cum vom arăta de-a lungul demersului nostru, Flueraș va avea o contribuție importantă la dezvoltarea social-democrației în România și îndeosebi a mișcării sindicale. Întreaga sa acțiune politică a fost coordonată de credința că în România se poate dezvolta un sistem democratic după modelul occidental. A fost un reformist convins. Ideea că prin schimbări radicale și bruște de tip

² I.C. Atanasiu, *Mișcarea socialistă 1881-1900*, București, Editura „Adevărul” S.A., 1932, p. 113.

³ Alexandru Vaida-Voevod, *Memorii*, vol. III, prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Alexandru Șerban, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995, p. 29.

⁴ Dimitrie Drăghicescu, *Partide politice și clase sociale*, București, 1922, p. 107.

revoluționar se va putea îmbunătăți sistemul politic sau soarta muncitorilor a respins-o cu consecvență. Așa se explică faptul că nu a agreat niciodată mișcările extremiste de tip comunist sau legionar. Sfârșitul său tragic din 1953 se va datora tocmai acestei credințe.

Într-o Românie croită și dezvoltată pe canoanele naționalismului era extrem de dificil pentru o mișcare politică cum era cea social-democrată să-și facă înțeleș mesajul politic care încerca să împace tezele internaționalismului cu interesele naționale. De aici și dificultatea legitimării lor în fața unei concurențe politice care cultiva mereu suspiciunea că social-democrații nu ar fi fideli instituțiilor statului. În anii '20, pentru cei mai mulți politicieni, asocierea social-democraților cu comunismul era o cale simplă de a lovi în organizațiile social-democrate și sindicale și de a-și croi o platformă politică. Activitatea politică și sindicală a lui Flueraș s-a desfășurat într-o asemenea atmosferă.

Manipularea discursului istoriografic din România, în timpul regimului comunist, a făcut ca social-democrații să fie inițial culpabilizați pentru multe dintre traumele pe care românii le-au trăit, apoi ca, începând cu anii '70, meritele lor în ceea ce privește dezvoltarea statului român să fie exagerate. Istoria s-a repetat și după 1989 când, dintr-o dorință de a șterge sau ignora tot ceea ce era de stânga, activitatea social-democraților a fost din nou minimalizată. Au apărut lucrări care susțineau că realizarea Unirii de la 1918 ar fi fost un act politic care a aparținut aproape exclusiv Partidului Național Român, social-democrații fiind doar niște participanți colaterali. Cam același traseu l-a avut în istoriografia românească și Ion Flueraș. În anii 1950-1960, conform tezelor leniniste în accepțiunea cărora social-democrații nu erau decât „câinii de pază ai imperialismului”, Ion Flueraș era prezentat drept „social-trădător”, „oportunist”, „social-democrat de dreapta vândut burgheziei”.

Lucrarea de față își propune reconstruirea biografiei politice a lui Ion Flueraș, insistând îndeosebi asupra rolului jucat de acesta în diferitele momente importante din istoria social-democrației și a mișcării sindicale din România. Lucrarea a fost structurată pe nouă capitole, care reliefează etapele importante din activitatea acestuia.

Pentru redactarea lucrării am folosit atât sursele bibliografice existente, cât și izvoare de arhivă, presă, memorii, dezbateri parlamentare, documente publicate. În cea mai mare parte, informațiile pe care le punem în circulație sunt inedite, și demonstrează că personalitatea lui Ion Flueraș a fost mult mai complexă decât o arată aparențele. Un mare dezavantaj l-a constituit imposibilitatea de a mai recupera ceva, cu excepția unor fotografii, din arhiva personală a lui Flueraș (rămase în proprietatea nepotului acestuia, inginerul Constantin Laurențiu Erbiceanu)confiscată de organele de represiune comuniste în timpul arestării din 1949.

În literatura de specialitate, autorii au grafiat numele lui Flueraș în mai multe variante: Ion (Ioan) Flueraș, Ion (Ioan) Fluieraș. Conform actului de naștere,

numele real a fost cel de Ioan Fluieraș. Noi am folosit varianta Ion Flueraș din simplul motiv că el însuși se semna astfel, iar membrii familiei l-au numit astfel.

Demersul nostru nu ar fi fost posibil fără sprijinul consistent și consecvent oferit, de-a lungul realizării documentării și redactării lucrării, de către domnul inginer Constantin Erbiceanu, nepotul direct al lui Ion Flueraș. Îi transmitem și pe această cale întreaga noastră grațitudine.

Mulțumirile noastre se îndreaptă, totodată, spre tânărul istoric Filip Lucian Iorga, care s-a dovedit un exigent cititor și corector al acestei lucrări.

Nu în ultimul rând apreciem bunăvoința și sprijinul acordat de prestigioasa Editura Nemira, îndeosebi a doamnei Director executiv Angelica Nicolau și a domnului Silviu Moldovan, coordonatorul colecției de istorie.

Este cunoscut faptul că realizarea unui asemenea tip de cercetare științifică poate induce riscul unei implicări personale a autorului care, pasionat de propriul subiect, să exagereze importanța acțiunilor acestuia și a impactului lor asupra evenimentelor cu care a intrat în contact. Sperăm ca demersul nostru să nu fie afectat de o asemenea implicare, interpretările și concluziile la care am ajuns să fie bazate exclusiv pe o analiză judicioasă și imparțială a surselor de documentare.

Strădania noastră, concretizată în această lucrare, sperăm să se constituie într-o modestă contribuție la descifrarea biografiei zbuciumate a lui Ion Flueraș și, în același timp, la conturarea unei imagini mai complete a social-democrației din România.

Într-o lucrare semnată de veteranul social-democrat Ion Apostol și publicată în 2006, acesta îi dedică lui Ion Flueraș un mic capitol, concluzionând că biografia complexă a liderului social-democrat și al mișcării sindicale din România merită mai mult decât câteva pagini, merită o carte întreagă.⁵ Sperăm ca demersul nostru să demonstreze acest fapt.

⁵ Ion Apostol, *Ctitori și stegari ai social-democrației din România*, București, Fundația „Constantin-Titel Petrescu”, 2006, p. 211.